

Srpnové zastavení při příležitosti tří výročí: Jiří Grossmann, Xena Longenová, Karel Havlíček Borovský

Nebýt knihovnicí, asi bych nijak zvlášť nesledovala výročí - na jednotlivé události i postavy naší historie bych si vzpomněla porůznu, jak by mě to zrovna napadlo. Protože ale řada čtenářů žádá přednostně ty knížky, o nichž se právě mluví, snažím se tomu přizpůsobit a je to znát i při přípravě našeho časopisu. Poslední dobou jsem spoustu dat vědomě přešla (viz vysvětlení v závěru [čísla 12/2015](#)), jenže tentokrát mi to nedá – sešlo se to totiž na přelomu letošního července a srpna tak, jako by si to ti, koho bych chtěla připomenout, úmyslně načasovali. Jde o tři osobnosti s velkým smyslem pro humor, s údělem umělců milovaných spoustou obdivovatelů, a bohužel zatracovaných těmi, kdo o nich rozhodovali (což jim všem ublížilo natolik, že jim bylo souzeno dožít se pouhých 30, 35 a 37 let) a s odvahou držet se i přes nepřízeň doby své vlastní cesty. **20. července by se dožil 75 let Jiří Grossmann, 3. srpna 125 let Xena Longenová. A 29. 7. uplyne 160 let od úmrtí Karla Havlíčka Borovského.**

O Jiřím Grossmannovi jsme se v Kompostu už několikrát zmiňovali, protože byl podle svědectví jeho současníků typickým představitelem nekonzumní zábavy – patřil k těm, kdo uměli na jevišti i mimo něj celé hodiny bavit obecenstvo i sami sebe jen tím, co znali nebo si vymysleli, aniž by k tomu potřebovali cokoliv navíc. Za zaznamenání v našem časopisu stojí i to, že jeho nejbližší spolupracovník Miloslav Šimek byl potomkem strakonické rodiny. Ale i o tom jsme už psali, a sice v čísle [10/2013](#).

Ze Strakonice pocházela také Xena Longenová, i když jen díky náhodě. Před dvěma lety jsem o ní napsala příspěvek do našeho tehdejšího miniseriálu o místních osobnostech, ale protože nám k tomuto tématu chyběla autorsky volná fotografie nebo obrázek, uveřejnění se tím pozdrželo. Článek o tom, jak se spolu s manželem E. A. Longenem snažila čelit měšťáckému vkusu a životnímu stylu, si můžete přečíst [zde](#).

Pokud jde o jednoho z našich nejvýznamnějších žurnalistů, Karla Havlíčka Borovského, nebudu se zabývat

Bronzová socha podle návrhu Josefa Strachovského v Praze, foto A.H.

jeho verši a vybrala jsem z nich pro vás jen malou ukázkou, a sice jeden méně známý epigram. Předpokládám totiž, že hodně z jeho poezie si díky její čtivosti ještě dobře pamatujete ze školní četby. Co je ale mnohem méně známé, je Havlíčkova próza, přitom rozhodně stojí za to se s ní seznámit. Například jeho „**Obrazy z Rus**“ jsou velmi zajímavé jak z hlediska vývoje jeho představ o možnosti užší spolupráce mezi slovanskými národy (původně o ní uvažoval, ale postupně zjistil, že je nereálná), tak pro autentické, kladné i záporné, svědectví bystrého pozorovatele o životě v zemi, která nám byla později celá léta dávana za příklad. Mně osobně se na této knížce líbí hlavně to, že její mladý (o málo víc než dvacetiletý) autor podává své postřehy trefně a nemilosrdně, pokud si nějaký jev koleduje o kritiku, ale zároveň s velkou úctou, jakmile jde o něco, co může potěšit a inspirovat.

K tomu, co se mu nelíbilo, patřil už tehdy, v polovině předminulého století, konzumní životní styl: *"... Jako nějaká kletba vzdělanosti, vybroušenosti mravů přichází nyní vůbec na Evropu zkáza neb ochladlost domácích rodinných svazků. Čím více se evropské lidstvo v celosti, ve velikosti k sobě blíží, tím více se jednotlivci, rodiny od sebe vzdalují a odcizují. Jako veliké těleso, naše země, dle jisté theorie poznenáhlu vždy více chladne, tak i stydnou srdce vzdělanějšímu obecenstvu; jenom hlavy, rozumy se víc a víc osvěcují, srdce však ledovatí. Duch manufakturní, fabriční, špekulantský pohlcuje všechnu krásu, dětinskost, nezkaženost, přítulnost dávných blažených časů. Všechno, i naše radovánky, dýše již tímto fabričním, mašinovým puchem: vkročme jen do hostince a vizme ony automaty okolo stolů, jak všichni jedním taktem jedí, jedním taktem pijí a jedním taktem smýšlejí; v holbách a mázech se jim odměňuje pramen veselosti, a jak jinak nazveme naše hostince než fabrikami vyražení?"*

Také vám připadá, že se v tom od těch časů nic moc nevylepšilo? Někdy a někde určitě ano, ale třeba teď, kdy se blíží Mezinárodní dudácký festival, vyhlížím jej s obavami, protože jsem viděla od roku jeho založení (1967) všechny ročníky a mohu tedy porovnávat: veselo bylo pokaždé, jedlo a pilo se také vždycky s chutí a v družné náladě, hlavní ale bývala krásná lidová hudba a setkání s hosty, ne samo hodování. V poslední době se to z mého pohledu víc a víc horší a některá představení už mi připomínají komentářem z jeviště i chováním hostů spíše pivní pouť.

Velký ctitel lidového umění Karel Havlíček si při cestách v Rusku i v jiných zemích při seznamování s místní kulturou přišel na své, soudě podle nadšení, s nímž ve svých poznámkách z cest chválil starodávné obyčeje. Prožíval při nich povznášející pocity vděku a obdivu: *"... Svaté velebné ticho, kteréž Rusové (zrovna naopak našemu štěbetání v kostele) ve svých chrámech zachovávají, nerušilo nic než čistý, harmonický, srdci milý zpěv..."* Líbila se mu dobrosrdečná nálada při rodinných setkáních u samovaru a dokonce i vyvádění temperamentních mladíků, tančících, jako by si chtěli přelámat nohy, a zpívajících, jako by se chtěli připravit o hlas. Byla mu k smíchu jejich přílišná bujnost, např. když *"radostí více než nápojem podnapilý kozák, přitancovav někde náhodou k sudu kolomaze, komickým nápadem veden, ve svých krásných červených šaravárech do ní vskočí a pak jinák obarven dále hopcuje..."*, ale vyslovený posměch si od něj vysloužila "veselost" německá, kterou uvedl pro porovnání:

... když se totiž kmotr Šebestián se strýcem Tadyášem každodenně v hospodě sejdou, přátelsky se v tabáčném dýmu dusí a v pivě topí; v 8 hodin řekne pak Šebestián rozčilen Tadyášovi: "To pivo je dobré," načež mu Tadyáš po hlubokém přemýšlení v 1/2 12., když se po té veselosti domů vracejí, poeticky rozpálen odpoví: "Máš pravdu, příteli Šebestiáne, to pivo je dobré." A takové sladké jho veselosti nesou tak dlouho, až každý naznačených Odinem 600 sudů piva skrze své tělo prožene a 30 centy tabáku stěny okoptí, načež k svým otcům na walhallské pivo a tabák shromáždění bývají. A to je ta pravá německá veselost, netrhá city, nedře fantasii, ouhlavní hubitelkyně piva a tabáku, na kterou bych si, kdybych k ní povinností zavázán byl, raději koně držel, aby ji za mne vykonával..."

Vůbec největší chválu napsal v "Obrazech z Rus" o dobročinnosti lidí, kteří *"tak vroucně milovali svou, patrně mnohými a velikými nedůstatky sevřenou vlast", že "sprostý, necvičený kupec ruský obětuje bez velkého přemýšlení několikrát sto tisíc na zvelebení zemské; u nás se musí polovice takových dobročinných dáreků obětovati na oznámení jich v novinách..."* Na jiném místě v téže knize ale podrobně pojednává o podvodech, kterých se ruští kupci běžně dopouštěli, protože i to se dělo a stálo to za zaznamenání, atd. atd. Svědčí to o tom, že už v době, kdy tyto své postřehy psal (a kdy mu bylo málo přes dvacet let), se snažil nikomu nekřivdit ani nic nepřikrašlovat.

V době, kdy Karel Havlíček studoval, slýchal od svého učitele pochmurné předpovědi o brzkém zániku českého jazyka, později se začal zabývat národnostní otázkou šířeji a neustále se přesvědčoval o tom, že naše záležitosti, a nejen ty vlastenecké, za nás nikdo druhý nevyřeší, že je nutná vlastní aktivita a odvaha a zároveň i mravenčí píle a neustálá snaha se vzdělávat.

Skutečnosti z jeho vlastního života, např. úryvky z dopisů, uveřejněné v knize **"Jiskry z křemene"** (uspořádáno Josefem Štefánkem, rok vydání 1977), svědčí o tom, že nepatřil k lidem, kteří káží vodu, a sami pijí víno. Podle politologa Bohumila Doležala byl první, kdo u nás začal naplňovat prostor otevřený pro politiku zdola. Základní v tom byla myšlenka, že když budou všichni pracovat na té nejnižší úrovni, pozvedne se celé společenství. To je přesně ve stejném duchu jako dnešní okřídlené heslo (nejen) ekologicky smýšlejících aktivních lidí: *"Mysli globálně, jednej lokálně."* Vše, do čeho se Karel Havlíček pouštěl, se proto opíralo o pečlivě nastudované, ověřené informace a o střizlivý odhad. Kladl si cíle, jejichž splnění by bylo přineslo užitek všem zúčastněným stranám. Nebyl proti říši jako takové, ale proti absolutismu a proti sentimentálnímu vlastenčení, odtrženému od života. Šlo mu o demokratické svobody v rámci ústavní federace rovnoprávných národů v Rakousku: *"... A kdyby se císař a panovník sebevíce snažil, přece"*

nepřemění národ v jiný národ podle své libosti a svého pohodlí. Příklad toho máme na císaři Josefu, který též chtěl, ačkoliv snad z dobrého oumyslu, národy rakouské přetvořiti v Němce, ale nedosáhl oučele svého. My zůstaneme vždy Češi, jako Maďarové, Italiáni, a nebudeme nikdy Rakušané, nýbrž jen občané Rakouské říše... S radostí bude sebe každý nazývat občanem Rakouské říše, když to bude čest...“

V alpském Brixenu, kam byl za říšské peníze odstěhován, držen stranou od domácího dění a bedlivě kontrolován, si Karel Havlíček nijak moc neužíval hezké krajiny, kterou v dopisech velmi chválil, ani klidu a odpočinku, ale dělal si starosti o to, jak zabezpečit ženu a dcerku (nechtěl je živit za cizí peníze, ale vlastním přičiněním), jak si udržet své dosavadní rozsáhlé vzdělání a velkou výkonnost a jak se dál věnovat něčemu užitečnému: „... *Nic pořádného zde dělat nemohu pro nedostatek knih a všeho... Čím zde budu děle, tím více si odvyknu přádné práci, zesprostáčím zde; a proto – musím hledět pryč odsud jakýmkoliv způsobem...*“ I kdyby měla být takováto slova u něj i u jiných osobností z historie jen jakási jejich stylizace, stále ještě zůstává to vše, co je hmatatelné - například uhájení kdysi tak ohrožené češtiny. Něco, co nevzniklo jen tak samo, čeho musel někdo, koho třeba dnes už vůbec neznáme, svou aktivitou a poctivostí dosáhnout. Za sebe mohu říci, že jsem za to velmi vděčná, a i když žiju hlavně přítomností, je pro mě zajímavé a motivující ohlížet se i zpátky k životu našich předků. O některých čtu výrazná, burcuující slova, jako např. o Karlu Havlíčkovi v komentáři k filmu **"Zakázaný člověk"** (viz [zde](#)): *"... Čím výše stoupá Havlíčkova hvězda, tím je delší i jeho stín, který, vyčerpán osamělým bojem, nakonec už nedokáže překročit..."*, o některých vznikla beletristická díla plná vcítění a romantiky - v souvislosti s tématem tohoto článku mohu jmenovat román **"Zakázaná láska" od Miloše Smetany**, který pojednává o tragickém osudu Havlíčkovy dcery Zdeňky. A o někom se nedozvíme nic, tak jako se jednou nedozví nic naši potomci o většině z nás. Přesto budou užívat toho, co jim odevzdáme, a záleží na tom.

Pokud byste si chtěli vyhledat další informace prostřednictvím internetu, nabízí se spousta možností. Mezi jinými i podrobná vyjádření politologa **Bohumila Doležala** a historika **Michala Kampa** – viz [zde](#). Naleznete zde mj. tato Havlíčkova slova, smutně přiléhavá k jeho i k dnešní době: *„... Jak často vidíme muže, jinak v privátním životě svědomité, kteří by žádným způsobem nikoho ze sousedů svých ani o nejmenší věci neošidili, proti státu jednají lstivě a velmi ošemetně. Patřme na veřejné stavby, na silnice, železnice, na pachtý, odvody k veřejným zemským potřebám a vůbec na všechno, co obec na své útraty potřebuje. A jaké se tu dělají podvody! Kdož by se dnes styděl říci, že kouří pašovaný tabák? To se považuje za normální...“*

.....

Takto svornosti té vaší tajný smysl zní:

„Dělej ty, co chceme my.“

U mne tedy zase svornost znamená:

„Dělejte vy, co chci já.“

http://www.knih-st.cz/sites/default/files/kompost-12-15_0.pdf

http://www.knih-st.cz/sites/default/files/Kompost-10-13_0.pdf

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1117944213-zakazany-clovek/20951212052/>

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1186733-jak-havlicek-borovsky-nechodil-na-led>

<http://www.ceskatelevize.cz/hledani/?q=havl%C3%AD%C4%8Dek+borovsk%C3%BD&cx=000499866030418304096%3Aukbowjvrr7u>